

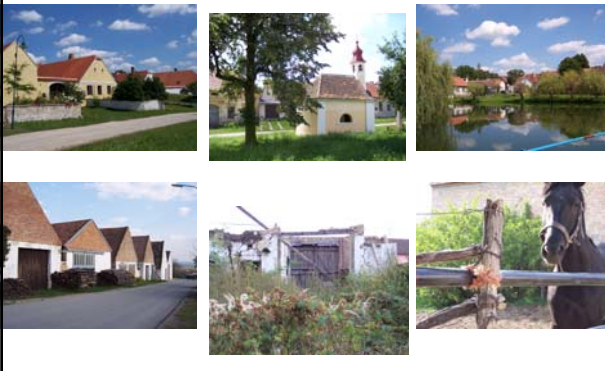
Charakteristika urbanistického a architektonického dědictví ve venkovském prostředí

Okruhy témat

- Historický vývoj vesnic na území ČR
- Základní typy vesnic dle urbanistického konceptu
- Venkovský prostor a jeho současná organizace zástavby ve vztahu k historické struktuře
- Vazba na kulturní dědictví (památky)
- Ochrana kulturních hodnot ve venkovském prostředí
- Vesnické stavení, vývoj, specifika a oblasti
- Zásady pro zachování a dotváření venkovských struktur
- Venkov - prostor pro bydlení, současný rozvoj lokalit
- Architektonické řešení staveb
- Závěrečné zhodnocení

Když se řekne venkov, vesnice ???

Urbanistické dědictví

- vznik a vývoj prostorové struktury sídel

Podle stupně zachování nebo narušení původní vesnické struktury se vyskytují obce :

- se zachovanou původní strukturou
- s nenarušenou původní strukturou
- s narušenou původní strukturou
- se zbytky původní struktury

Architektonické dědictví

- objekty a soubory objektů, venkovské stavení a vývoj jeho utváření, hospodářské objekty, sakrální stavby, objekty veřejné vybavenosti, výrobní stavby, veřejné prostory a drobnou architekturu

Venkovský středoevropský prostor, vesnické stavby a krajina spojená s venkovským osídlením není samozřejmostí, utvářela se a vyvíjela do dnešní podoby po staletí. Skrývá poselství našich předků o které musíme pečovat a rozvíjet ho.

Historický vývoj vesnického osídlení v na území ČR

Nejstarším vývojem forem osídlení a krajiny se zabývá archeologie a historická geografie.

Historická vesnice vznikla jako samostatně fungující sídelní forma, zajišťující téměř všechny životně potřebné funkce.

Vzniku vesnic předcházela forma rodových dvorců a jejich seskupení, která byla na našem území potvrzena již v období 4.-6. stol. Vesnice před středověkou kolonizací byly malé cca 10 rodin.

Ranná kolonizace - interní, probíhala na našem území koncem 12. a zač. 13. stol. Stabilizovala se síť sídel, ustavily se vztahy mezi venkovem a městy (tržiště).

Druhá fáze středověké kolonizace - německá, velká nebo externí pokračovala ve 13. stol., až do doby husitské.

Nejvýznamnější období do pol. 14. stol., velká aktivita, je také dobou zakládání měst. Vesnice a je jejich katastry byly restrukturalizovány (trojpolní hospodářství), stabilizovala se struktura vesnic.

Probíhalo odlesňování ploch vhodných pro získávání orné půdy- agrokultivace. 2.fáze - stagnační, 3.fáze -pozdní, 16-17. stol.

Smysl kolonizací- rovnoměrné rozložení hustoty obyvatel z nadměrně zalidněných oblastí (populační vlny).

Kulturní úroveň na vesnici

Je tvořena složitým komplexem hmotných a nehmotných prvků, vzniklých postupným vývojem osídlení, tradic, plynoucích z charakteru místa a na místo vázaných.

Je to trvalá hodnota, která se s rozvojem funkcí neustále vyvíjí a doplňuje novými prvky, jejichž účinek může být **obohacující, neutrální nebo znehodnocující.**

Kulturní hodnotu vesnice tvoří zejména:

- struktura zástavby, tradiční a novodobá
- architektonicko - historická úroveň zástavby
- úroveň přírodního potenciálu a kvalita životního prostředí.

Architektonicko- historická úroveň

- obce s výrazným výskytem kulturních hodnot (vesnické památkové rezervace - VPR)
- obce s částným s výrazným výskytem kulturních hodnot (vesnické památkové zóny - VPZ)
- obce s výskytem kulturních hodnot
- obce s nízkým výskytem kulturních hodnot

Urbanistické dědictví, struktura zástavby

Středověké kolonizace jsou dodnes základem našeho osídlení.

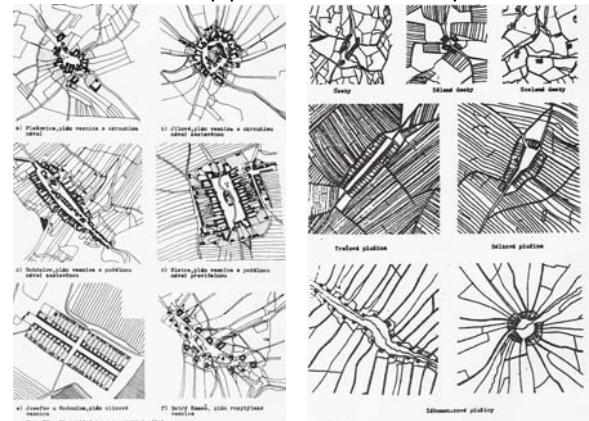
Urbanistické dědictví představuje organizaci a systém zástavby, tak jak se utvářela aby plnila co nejlépe všechny potřebné činnosti spojené se zemědělstvím, chovem dobytka, uskladněním produktů a bydlením. Podle organizace zástavby a prostorové struktury rozlišujeme tyto formy obcí:

obce se soustředěným půdorysem, s kompaktní jednostrannou či častěji oboustrannou zástavbou při komunikaci
silniční a ulicové
návesní silnicovky
vsi návesní

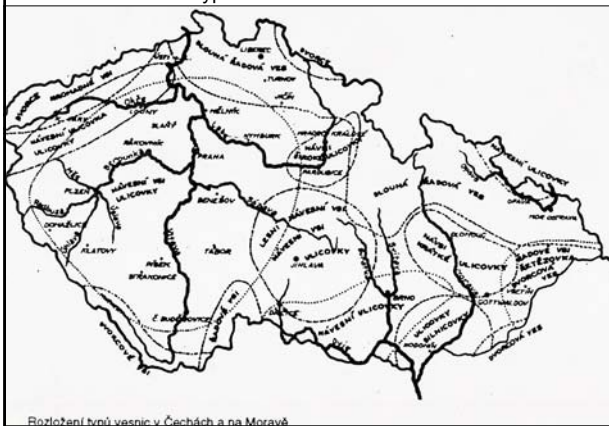
obce s uvolněným půdorysem
řadové (lesní, lánové, řádkové)
hromadné
dvorcové a samoty

Organizace zástavby byla ovlivněna konfigurací terénu, potřebami vycházejícími z místních podmínek obhospodařování půdy, klimatickými podmínkami a dalšími významnými faktory. V centrech našich vesnic, okrajových městských částech je dosud původní struktura dobře patrná.

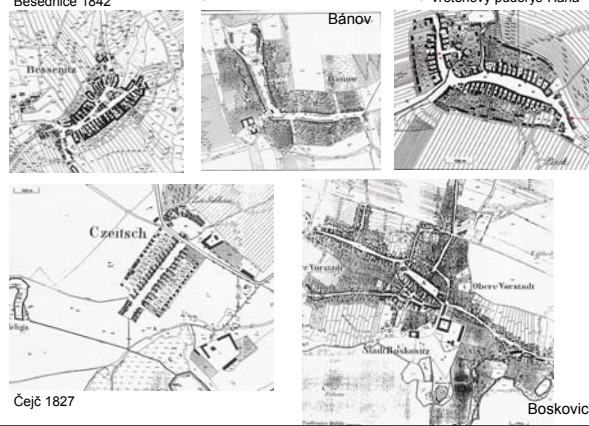
Příklady prostorové struktury

Rozložení typů vesnic v Čechách a na Moravě

Příklady prostorové struktury

Příklady prostorové struktury

Příklady vesnických struktur

Venkovský prostor –urbanizované území

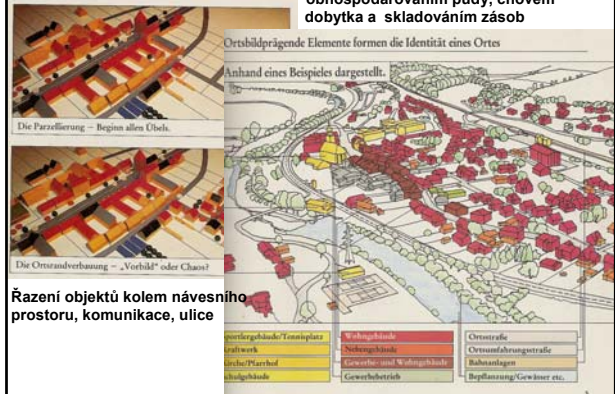

Tradiční venkovská zástavba

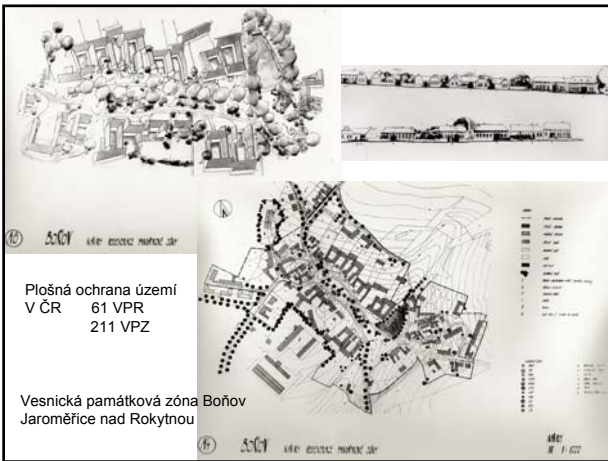
Novodobá venkovská zástavba

Tradiční struktura venkovské zástavby

tradiční vesnice plnila kromě bydlení všechny funkce spojené s obživou, obhospodařováním půdy, chovem dobytka a skladováním zásob

Řazení objektů kolem návěsného prostoru, komunikace, ulice

Plošná ochrana území
V ČR 61 VPR
211 VPZ

Vesnická památková zóna Boňov
Jaroměřice nad Rokytnou

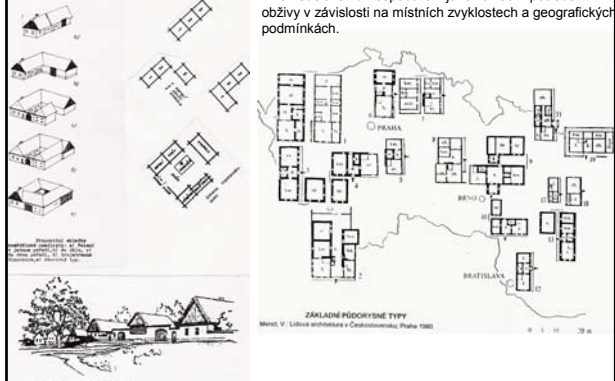
Památkové hodnocení sídla, podle historické hodnoty zástavby

Ochrana památek dle zákona č.20/1987 Sb. O státní památkové péči

Vývoj venkovského stavení

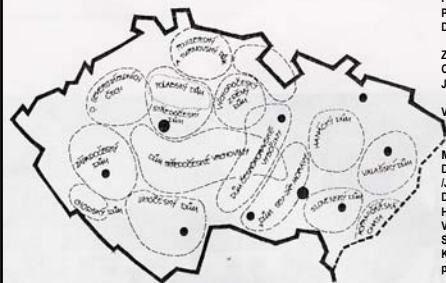
Koncepce venkovského stavení se vyvíjela ze základního typu dle potřeb rodiny a ve vztahu k zemědělskému hospodaření jako základní potřebě obživy v závislosti na místních zvyklostech a geografických podmínkách.

Základní typy venkovského stavení a zemědělské usedlosti

- **Jednotrakový /jednostranný/ typ** - všechny provozy jsou řazeny za sebou v pořadí: obytná část, chlév a stodola /původně klet/. Objekt je protáhlého obdélníkového půdorysu a tvoří jeden celek, je orientován obvykle kratší stranou ke komunikaci nebo návsi.
- **Dvoustranný typ** – při jedné straně pozemku zůstávají objekty obytné části a chlévů, stodola je otočena k zadní straně a nenavazuje přímo na ostatní objekty
- **Dvoustranný hákový typ** – celá obytná část je otočena do návsi, navazují na ni chlévy a stodola v kolmém nebo tupém úhlu. Obytná část s chlévy je propojena přestřešeným náspem pro přístup do chléva. Háková dispozice je typická pro Jižní Moravu, Moravské Slovácko a Hanou.
- **Trojstranný typ** – má řazené objekty ze tří stran kolem prostorného dvora s hnojištěm proti vjezdu. Obytné stavení je obráceno štitovou stranou do návsi. Na protější straně je výměnek, případně další chlévy. Stodola je umístěna na kratší straně proti vjezdu. Typ je obvyklý v Jižních Čechách.
- **Čtyřstranný typ** usedlosti se vyvinul z trojstranné dispozice nástavbou hospodářského objektu, nejčastěji sýpky nebo kůlny nad vjezdovou část. Čtyřstranná dispozice je někdy uváděna jako typ pro zbohatlé sedláky- statkáře, odtud název statek.

Základní typy lidového domu v Čechách a na Moravě

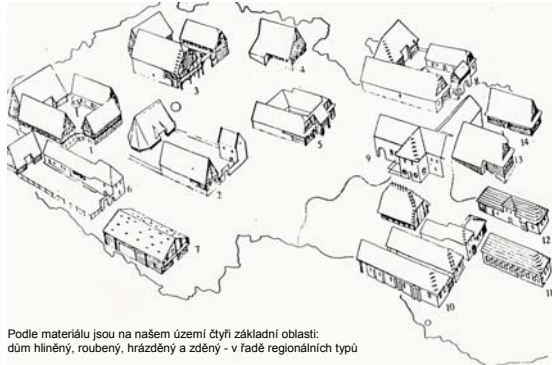
Čechy:

Středoevropský dům (okolí Prahy)
 Polabský dům (severně od Prahy)
 Pojizerský a turnovský dům
 Dům severozápadních Čech
 (Rakovník, Louny)
 Západočeský dům (Plzeň)
 Jihočeský dům (Domažlice)
 Morava a Slezsko:
 Dům českomoravské vysočiny
 (Jihlava, Nové město na Mor.)
 Dům SZ Moravy (Z od Brna, Třebíč)
 Hanácký dům (Prostějov, Kroměříž)
 Valašský dům (Vsetín, Val.Mež.)
 Slovácký dům (Kyjov, Hodonín)
 Kopaničářská chata (Kopanice,
 pomezí Moravy a Slovenska)

Východočeský (Náchod, Žamberk)

Podle Prof. J. Myslína

Základní typy lidového domu

Podle materiálu jsou na našem území čtyři základní oblasti:
 dům hliněný, roubený, hrázděný a zděný - v řadě regionálních typů

ZÁKLADNÍ TYPY LIDOVÉHO DOMU

Měst. H. Lohov. vydavatelství, České Budějovice, 1999

Slovácko

Českomoravská vysočina

Jihočeská vesnice

Hanácká vesnice

Zprac. arch. O. Mácel

Holašovice

Vesnická památková rezervace

Zápis do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO v roce 1998

Představuje komplex statků a venkovských stavení v původním návěsním konceptu. Ves byla založena pravděpodobně v první pol. 13. století. Od roku 1292 patřila cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě. V jeho držení byla ves až do zrušení roboty v r. 1848. Základní historickou část představuje náves, obklopená statky. Tvoří zhruba obdélník o rozměrech 210 x 70 m. Uprostřed se nachází malý návěsní rybníček, dále zde nalezneme kapli, obecní kovárnu s domem, kde bydlel kovář. Prakticky všechny budovy jsou stavěny z kamene, jako pojiwa se používala hlína. Při opravě fasády špýcharu statku č. 14 byla odkryta původní sgrafita datovaná do konce 16. století. Přestavba štítů a vjezdů do statků se uskutečnila ve druhé polovině 19. století ve stylu tzv. lidového (selského) baroka.

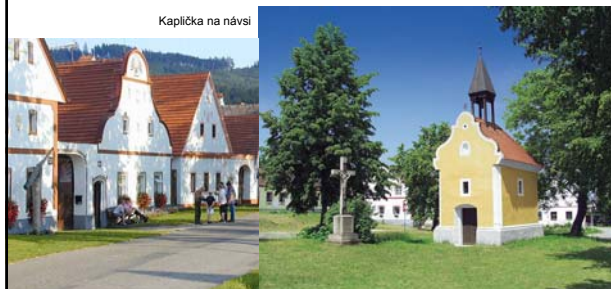
Holašovice – letecký snímek

Holašovice, statky na návsi

Objekty statků na návsi

Kaplička na návsi

Historické kulturní dědictví venkova,

objekty venkovského bydlení se zachovaly v podobě rekreačních chalup

Možnosti zachování a využití urbanistického a architektonického dědictví na venkově

- Pochopit a respektovat řád vesnické zástavby
- Zachovat charakteristické venkovské struktury a historicky cenné objekty lidové architektury
- Kultivovat stávající zástavbu a veřejné venkovské prostory, dotvářet je novými prvky
- Zachovat kulturní hodnoty včetně udržení a obnovení tradic, zvyků a folkloru na venkově
- Novou zástavbou dotvářet stávající struktury. Pokud se jedná o zástavbu lokalit nenavazujících přímo na historickou zástavbu, není důvod pro regulaci a přejímání prvků původní zástavby

Venkov - prostor pro bydlení

Rozvojové lokality určené pro bydlení v intencích ÚP

- Typy zástavby: - rodinné domy (řadové, dvojdomky volně stojící, atriové aj.)
- rodinné domy venkovského typu - se zázemím
- viladomy – nová kategorie, převážně v příměstských oblastech
- bytové domy

Ekologická vesnice

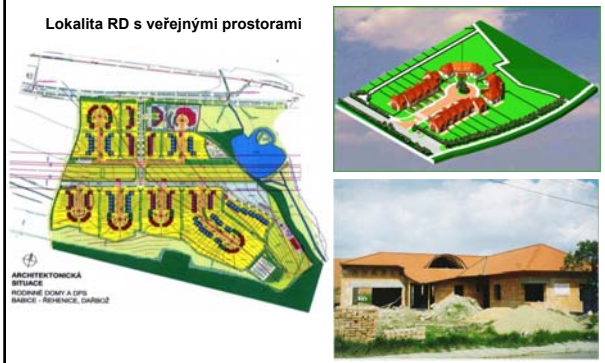
Návrat k principům k venkovskému životu bez současných možností a technické vybavenosti není na místě. Je třeba nalézt takový model. Který by umožňoval využití kvalit venkovského prostoru ve vazbě na krajinu, kulturní hodnoty a zdravý životní styl.

- Zachovat a zlepšovat kvalitu ŽP venkovského prostoru, vesnic a krajiny, která je obklopuje a dotváří venkovský prostor
- Nalézt rovnováhu funkčního využití krajiny, zemědělství, lesního hospodářství a mimoprodukčních ploch
- Zachovat a dotvořit fungující ekosystémy v krajině
- Vytvořit podmínky pro limitní systém využití přírodních zdrojů
- Důsledně zachovávat kulturní hodnoty vesnice a vesnické krajiny a vytvářet nové K.H.
- V rozvojových programech regionálních i nadregionálních podporovat místní specifika ve všech funkcích.

Suburbanizace v zázemí větších měst

suburbanizace je dlouhodobý urbanizační proces vytváření suburbii s více nebo méně hodnotnou zástavbou

Lokalita RD s veřejnými prostrami

Zástavba rozvojových lokalit bydlení

Příklad – Sokolnice u Brna

Katalogové rodinné domky, běžná nabídka

Vesnické struktury městských částí Brna – Bystrc, Komín

Novostavby ve venkovském prostředí, současná architektonická tvorba

Závěrečné zhodnocení

- **Venkovský prostor** je místem, kde velká část naší populace bydlí a chce bydlet.
- **Venkovský prostor** je místem, kam se uchylujeme, abychom načerpali energii, zregenerovali svůj organismus na čerstvém vzduchu, v krajině, v lese.
- **Venkovský prostor** skýtá možnosti kulturního využití, jsou zde historické památky ze všech slohových období, CHKO, významné krajinné prvky.
- **Venkovský prostor** obsahuje lokality a prvky využitelné v oblasti cestovního ruchu s vazbou na na rekreační aktivity.
- **Venkovský prostor** poskytuje přírodní zdroje vody, ekologických energií
- **Venkovský prostor** umožňuje vedení dopravní infrastruktury
- **Venkovský prostor** skýtá plochy pro rozvoj podnikatelských aktivit, v omezené míře i výrobních ploch.

Předpokladem je takový rozvoj, který bude vycházet z koncepce udržitelného rozvoje území.